

ENERJİ POLİTİKALARI ve KÜRESEL GELİŞMELER

Necdet PAMİR

ASAM Genel Koordinatörü, Petrol Mühendisi

Ülkelerin toplumsal gelişmelerinin sürükleyici unsurlarının başında enerji kullanımını görmektedir. Enerji kaynakları günlük yaşamımızın, enerji ve sanayi ürünleri ise üretimimizin en önemli ve yaşamsal girdileridir. Bu nedenle de ülkenin ve enerji alanının yönetimlerini üstlenenler, toplumun ve ekonominin gereksinim duyduğu enerjiyi kesintisiz, güvenilir, zamanında, temiz ve ucuz yollardan temin etmek ve gerek en uygun fiyatlarla sağlayabilmek, gerek enerji arz güvenliği açısından bu kaynakları çeşitlendirmek zorundadırlar. Klasik enerji kaynakları ve geri kalmış teknolojilerin doğal çevrede geri dönülmez tahribatlara yol açmaması ve halkın en temel haklarından biri olan enerjiye erişiminin en uygun koşullarda temini içinse, “sürdürülebilir kalkınma” kavramı gündeme gelmiştir. Buna paralel olarak da gelişmiş toplumlarda, yalnız enerji kaynağı teminini ve enerji üretimini temel alan planlamaların yerini, enerji-ekonomi-ekoloji dengesini (3E) özenle gözetilen planlama anlayışı ile, kaynak çeşitliliğini ve jeopolitik gerçekleri dikkate alan enerji güvenliği modelleri almaya başlamıştır.

Enerji politikaları belirlenirken dikkate alınması gereken öncelikli hususlardan biri de, ülkenin enerji kaynakları potansiyelinin, sağlıklı ve bilimsel olarak belirlenmesidir. Ülke enerji kaynakları potansiyelinin saptanmasından sonra; söz konusu kaynakların nasıl geliştirileceği, yerli ya da yabancı özel sektörün hangi alanlarda katkısına gereksinim olduğu, ithalatın gerekli olup olmadığı gibi konularda strateji geliştirilebilir. İthalatın kaçınılmaz görüldüğü veya dönemsel olarak kullanılması gereken koşullarda ise; kaynak çeşitliliği, enerji politikasının en önemli gerekliliklerinden biri olarak dikkate alınmalıdır.

Enerji politikalarının yaşamsal bir gerekliliği de, enerji talep tahminlerinin sağlıklı yapılmasıdır. Enerji talep tahminlerinin dayandırılması gereken temel parametrelerin başlıcaları; ekonomik büyüme (sermaye birikimi, istihdam, iş veriminde artış, v.b.), nüfus (çoğalma oranı, göç, etkin çalışan nüfus, v.b.), enerji fiyatları, teknolojik gelişmeler, enerji politikaları (vergi politikaları, teşvikler, v.b.) ve enerji tasarrufuna yönelik tüketici davranışlarıdır. Bunların bilimsel ve gerçekçi yöntemlerle öngörülmesi ve gerek dünyadaki, gerek ülkedeki gelişmeler doğrultusunda, sürekli güncellenmesi ve gerektiğinde revize edilmesi ise doğru bir enerji politikasının ön koşuludur.

Enerji politikalarının belirlenmesi sürecindeki en yaşamsal gerekliliklerden bir diğeri, son yıllarda ülkemizde devre dışı bırakılmış olan planlamadır. Planlama; gereksinime yönelik olarak, kaynakların, üretimin ve tüketimin düzenlenmesidir. Bu düzenleme, tüketimin doğru tahmini ve bu tahmine uygun üretimi sağlayacak tesislerde kullanılacak enerji ve finans kaynaklarının saptanmasıyla olanaklıdır¹. Özellikle elektrik enerjisinin depolanamaması, bu enerjinin ne eksik ne fazla; ancak zamanında, kesintisiz ve makul bir yedek kapasite ile üretilip, tüketilmesini zorunlu kılmaktadır.

FOSİL KAYNAKLARIN AĞIRLIĞI

Enerji üretiminde, endüstriyel devrimden bu yana, her dönem belli bir enerji ham maddesi önem kazanmış ve toplumsal gelişime damgasını vurmuştur. Kömürün neredeyse rakipsiz olduğu dönemi, petrolün egemen olduğu dönem takip etmiştir. Nükleer enerji, 1973-1974 petrol krizlerinin hemen sonrasındaki döneme damgasını vururken, görülen kimi sakıncaları nedeniyle birçok ülkede sınırlandırılmıştır. Gelişen çevre bilincine paralel olarak, doğal gaz da giderek artan biçimde petrol ve kömürün yanında devreye girmeye başlamıştır. Önümüzdeki dönemde, bazı çevrelerce küçümsense de, temiz ve alternatif enerji kaynakları daha önemli ölçekte devreye girecektir. Ne var ki, bugün için fosil kaynaklar dediğimiz kömür, petrol ve doğal gaz; dünya birincil enerji tüketimi içindeki toplam yüzde 88'lik payları ile ezici bir ağırlık taşımaktadır. Bu oran, Türkiye için halen yüzde 87'dir.

Her ne kadar, fosil kaynaklar enerjiye dönüşüm sürecinde yaydıkları karbon (emisyonları), çevre kirliliği açısından değişen oranlarda zararlı ise de; gerek enerji

¹ Ali Yiğit, "Elektrik Enerjisi Planlaması ve Bazı Temel Kavramlar", 2000'li Yıllarda Ulusal Enerji Politikaları, Türkiye II. Enerji Sempozyumu, s. 169.

üretimini yanı sıra sanayi hammaddesi olarak da yaşamsal önem arz etmesi, gerek alternatif kaynakların bu kaynakları ikame etme olanaklarının çok kısa sürede mümkün görünmemesi gibi nedenlerle, önümüzdeki on yıllarda da dünya enerji tüketiminde belirleyici olacaktır².

Nükleer kaynaklar, dünya birincil enerji tüketiminde 2004 yılı itibarıyla, yüzde 6,1'lik bir ağırlık oluşturmaktadır. 2004 yılında dünyada 624 milyon ton petrol eşdeğeri nükleer enerji tüketilirken, bunun yüzde 30'unu ABD, yüzde 16'sını Fransa, yüzde 10,4'ünü Japonya ve yüzde 5,2'sini Rusya Federasyonu tüketmiştir. Özellikle atık sorununun çözümlenememesi, yatırım ve atık yönetimine yönelik çok yüksek maliyetler ve insan sağlığına yönelik kaygılar, mevcut nükleer teknolojileri ile kurulan santrallere talebi azaltmıştır. Birçok ülke mevcut teknolojilerle santral inşa etmemekte, yeni teknoloji ve toryuma dayalı santral tipleri üzerinde yoğun çalışmalar sürdürülmektedir. Ancak bu çalışmaların elle tutulur sonuç verebilmesi için, uzun süre geçmesi beklenmektedir.

Hidrojen teknolojisi ve yakıt hücreleri, bir diğer "umut" kaynağıdır. Sadece kaynak çeşitliliği açısından değil, aynı zamanda fosil yakıtların yarattığı sera gazı emisyonları bakımından da avantajlı olan bu kaynağın teknik ve özellikle ekonomik anlamda alternatif oluşturabilmesi için çok ciddi AR-GE yatırımı ve birkaç on yıl gerektirmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgâr, biyokütle, jeotermal, vb.) fosil yakıtlara oranla pahalı olduğu bilinmektedir. Buna karşın, başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, bu kaynakların kullanımına yönelik yatırımların, sürekli hükümet politikaları ile teşvik edilmeleri hâlinde, birincil enerji üretimindeki paylarını önemli oranda arttırabilmeleri olasıdır. En önemli yenilenebilir kaynak olan hidroelektrikte, gelişmiş ülkelerdeki potansiyelin tamamına yakını devreye alınmış durumdadır. Ancak başta Türkiye olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde, henüz bu temiz ve yenilenebilir kaynak çok sınırlı olarak devreye alınmış olduğundan, önemli bir açılım olanağı görünmektedir. Yenilenebilir enerjinin yaygınlaşabilmesi üç temel etkene bağlı görünmektedir. Bunlar; kaynakların varlığı ve yoğunluğu, her bir kaynak için geliştirilecek teknolojinin olgunluğu ve nihayet, hükümetlerin bu kaynakların kullanımını için uygulayacakları piyasa kurallarıdır.

² Burada belirtilen husus, yeni ve yenilenebilir kaynakların önemini yadsımak biçiminde algılanmamalıdır. Enerji kaynakları arasındaki öncelikler hususu, bu çalışmamızın kapsamı dışındadır.

Biyoyakıt da, önemli bir alternatif kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Halen Kuzey Amerika ve AB’de, sıvı biyo-yakıtların (etanol ve biyo-dizel) motorlarda kullanılan yakıtlar içindeki payı henüz yüzde 2 civarındadır, ancak artmaktadır. Henüz bu kaynakların geliştirilmesine yönelik yatırımların yararlarını karşılayacak düzeyde olup olmadığı konusunda tam bir mutabakat yoktur³. Bu kaynakların yakıt olarak kullanımının artması, gübre ve gıda sanayileri açısından da olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Tüm bu unsurlar birlikte değerlendirilerek, biyo-yakıtların geleceği konusunda bir karar verilmesi gerekmektedir.

Enerji yoğunluğunun azaltılması (enerji verimliliğinin artırılması), enerji politikalarının en önemli unsurları arasındadır. Gelişmiş ülkeler, birkaç kat düşük enerji girdisi ile, az gelişmiş ülkelerin yaratabildikleri gayri safi hasılayı elde edebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin önündeki en önemli hedeflerden biri, sanayi ve ulaştırma politikaları ile entegre biçimde oluşturmaları gereken enerji politikalarında, enerji yoğunluğunu düşürecek önlemleri en ön sıraya koymak olmalıdır. Hızla artan talebin planlanması (bir anlamda sınırlandırılması) bir diğer hedef olmalıdır. Her ne kadar enerji kullanımındaki artış gelişmenin göstergesi olarak algılsa da, bu tek başına doğru değildir. Gerçek fiyatlandırmanın yapılmadığı ülkelerdeki yüksek miktarda enerji kullanımı kadar, ABD gibi, örneğin benzin fiyatları içindeki vergi oranının Türkiye’deki yaklaşık üçte biri olduğu ülkelerdeki israfa varan enerji kullanımı, söz konusu tezi doğrulamamaktadır. Enerji kullanım oranındaki artış, her zaman için gelişmenin göstergesi değildir ve bu alanda, talebin planlanması anlamında yapılması gereken çok çalışma vardır.

Diğer kaynaklara da kısaca değindikten sonra, önümüzdeki on yıllarda da, mutlak değerlerini arttırarak, toplam paylarını yüzde 85 civarında “korumaları” beklenen fosil kaynaklardan, bölgeler arasındaki ticaretleri en yaygın olması beklenen petrol ve doğal gazı bir kez daha bakacak olursak; ham petrol (2004 yılında) fosil kaynaklar içinde dünya birincil enerji kullanımında yüzde 37 ile en yüksek paya sahip olan kaynaktır⁴. Dünya birincil enerji kullanımında kömürün payı yüzde 27, doğal gazın payı ise yüzde 24’tür. Toplam payları itibarı ile, 2001 yılında dünya birincil enerji üretiminde yüzde 62’lik bir ağırlığı olan bu iki fosil kaynağın, gerek üretiminde, gerek taşınmasında, işlenmesinde ve ticaretinde kontrol sahibi olma savaşınının, 21. yüzyıla da damgasını vuracak önemde olduğu görülmektedir. Diğer yandan, dünya petrol

³ Biofuels for Transport-An International Perspective, IEA/OECD, Paris, 2004.

⁴ BP Statistical Review of World Energy, Haziran 2005.

ticaretinde, bölgeler arasında taşınacak olan miktarın hem mutlak değer olarak artacak olması, hem de bugün yüzde 46 olan seviyesinin yüzde 63'e çıkacak olması, büyük güçler arasındaki, taşıma yollarının kontrolü savaşımının ne denli zorlu geçeceği de bir gösterge oluşturmaktadır.

KAYNAKLARIN “EŞİT OLMAYAN DAĞILIMI” ve YÜKSEK YATIRIM GEREKSİNİMİ

Petrol, kömür ve doğal gaz, tükenir özellikteki hidrokarbon kaynaklardır. Bugün, ispatlanmış üretilebilir petrol rezervleri 1189 milyar (1,2 trilyon) varildir⁵. Mevcut üretim değerleri (günde 80 milyon varil⁶) dikkate alındığında, petrol rezervlerinin ömrü yaklaşık 41 yıldır. Dünya üretilebilir doğal gaz rezervleri 180 trilyon metre küptür. Mevcut üretim değeri olan 2,7 trilyon metre küp dikkate alındığında, bu rezervin ömrü 67 yıldır⁷. Kömür ise, diğer iki fosil kaynağa göre, dünya üzerinde çok daha homojen dağılmış bir kaynaktır. Diğer yandan dünya kömür rezervleri 909 trilyon tondur ve mevcut üretim eğilimleri dikkate alınrsa, 2004 yılı verileriyle 164 yıllık ömrü vardır. Bu da kömürün stratejik önemini arttıran bir değer olarak dikkate alınmalıdır.

Fosil kaynaklar, tükenir kaynaklar olmakla birlikte, fiyatlardaki artışlara bağlı olarak arama çalışmalarının artması ve yeni rezervlerin keşfedilmesi, ikincil ve üçüncül üretim yöntemleriyle, mevcut rezervlerin kurtarım katsayılarının (recovery factor) artması ve teknolojiye bağlı gelişmelere bağlı olarak üretimin artması ve enerji yoğunluğunda azalma (enerji verimliliğinde artma) gibi etkenlere bağlı olarak, son yıllarda petrol ve gaz rezervlerinde artışlar görülmektedir. Dolayısı ile, önümüzdeki on yıllarda petrol ve doğal gaz arzında, rezervler açısından bir sorun görünmemektedir⁸. Sorun daha ziyade, bu kaynakların dünya üzerinde “adil olmayan” dağılımından, dünyadaki olumsuz jeopolitik gelişmelerden ve özellikle de söz konusu rezervlerin aranması, üretilmesi, tüketiciye ulaştırılabilmesi sürecinin gereksinim duyduğu trilyonlarca Dolarlık yatırım zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Arz güvenliğinde de bu unsurlar etkili olacaktır. Dünya üretilebilir petrol rezervlerinin yüzde

⁵ BP Review...

⁶ BP Review...

⁷ BP Review...

⁸ Kömürde ise çok daha fazla rezerv ömrü vardır (164 yıl) ve dağılım da çok daha homojendir. Bu açıdan bakıldığında, enerji politikaları belirlenirken, kömürün olabildiğince ağırlıklı olarak devrede bulundurulmasının stratejik ve ekonomik avantajı vardır.

62'si Orta Doğu bölgesindedir. Doğal gaz rezervleri ise, Orta Doğu ve başta Rusya Federasyonu olmak üzere, eski Sovyetler Birliği coğrafyasında yoğunlaşmıştır. Bu iki bölgenin üretilebilir gaz rezervlerinin toplamı, dünya gaz rezervlerinin yüzde 72'sini oluşturmaktadır.

İspatlanmış petrol rezervlerinin 41, doğal gaz rezervlerinin 67, kömür rezervlerinin ise 164 yıl ömrü vardır. Potansiyel rezervler de düşünüldüğünde, önümüzdeki on yıllarda “rezervlerin yeterliliği” açısından sorun yoktur. Buna karşın, dünyanın istikrarsız bölgelerine (ya da bu doğal zenginlikleri yüzünden istikrarsızlaştırılmış olan) dağılmış olan söz konusu kaynakların tüketiciye ulaşabilmesi için büyük yatırım gereksinimi vardır. 2030 yılına kadar, yüzde 60 oranında artması beklenen dünya enerji talebinin karşılanabilmesi için, dünya enerji sektöründe toplam 16 trilyon Dolarlık yatırım gereksinimi vardır⁹. Dünyanın en çok enerji tüketen bölgesi olan Kuzey Amerika'nın, genel enerjideki (petrol, gaz, kömür, elektrik, vb.) 2030 yılına kadarki toplam yatırım gereksinimi yaklaşık 3,5 trilyon Dolar'dır.¹⁰ Bu gereksinim Avrupa için 2 trilyon Dolar, Çin için 2,5 trilyon Dolar'dır. Son yıllarda, fiyatları özellikle jeopolitik faktörler ve spekülasyonla anormal yükselen petrole baktığımızda ise; dünya genelinde, önümüzdeki her 10 yılda ortalama 900 milyar ile 1,1 trilyon Dolarlık yatırım gereksinimi olduğu görülmektedir. En çok yatırımın ise; arama ve üretim alt sektörlerine yönelmesi beklenmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı ve çok uluslu enerji şirketleri, rezervlerin büyük oranda kendi kontrollerinde olmasını, yatırımların önündeki en önemli engel olarak öne sürmektedirler.

ÖNÜMÜZDEKİ YILLARDA DÜNYA ENERJİ SEKTÖRÜNDE BEKLENEN GELİŞMELER

Başta Uluslararası Enerji Ajansı'nın ve dünyanın önde gelen çeşitli düşünce kuruluşlarının yaptığı ve önümüzdeki 15-20 yıllık süreçte, enerji alanında dünyadaki olası gelişmeleri değerlendiren çalışmaların ortak sayılabilecek tahminlerini şöyle sıralayabiliriz¹¹:

- İran Körfezi, bugün olduğu gibi 2020'de de dünyanın en önemli ve kilit arz merkezi olacaktır. Asya açısından Körfez'in önemi daha da artacak, Avrupa açısından ise mevcut önemi devam edecektir.

⁹ World Energy Outlook 2004, Uluslararası Enerji Ajansı/OECD

¹⁰ World Energy Outlook 2004, Uluslararası Enerji Ajansı/OECD

¹¹ “The Geopolitics of Energy into the 21st Century”; Center for Strategic and International Studies, Ocak 2001.

- Rusya dahil, BDT ülkelerinden gelecek petrol üretiminin mevcut yüzde 9'luk payını, 2020'de yüzde 12'ye çıkarması beklenmektedir. Hazar Bölgesi üretimi önemli olacak, fakat belirleyici olmayacaktır.
- Kuzey Amerika ve Avrupa'nın (özellikle Kuzey Denizi) toplam arza katkısında azalma olacaktır.
- Fosil yakıtlar, bugün olduğu gibi (yüzde 86), 2020'de de, dünya genel enerji tüketiminde belirleyici oranını (yüzde 88) koruyacaktır.
- Fosil yakıtlar içinde petrol, genel enerji kullanımında ve özellikle ulaştırma sektöründeki başta gelen konumunu, kömür ise elektrik üretimindeki merkezî yerini koruyacaktır. Buna karşın doğal gaz, çeşitli özellikleri nedeniyle gerek miktar, gerek genel yüzde içindeki yeri itibarıyla, önemli artış gösterecektir.
- Nükleer enerji, gerek miktar, gerek toplam yüzde içindeki yeri itibarı ile düşüş gösterecektir.
- Başta hidroelektrik olmak üzere yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanımında miktar açısından artış olursa da, bu kaynakların toplam içindeki oranında çok belirleyici bir artış öngörülmemektedir.
- Önemli oranda artması beklenen petrol ve doğal gaz talebine karşın, gerek rezervler, gerek üretim açısından bu kaynakların arzında bir sorun olmayacağı tahmin edilmektedir. Sorun, yatırım gereksiniminden kaynaklanacaktır.
- Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığı artacak ve bu da önemli bir bağımlılık unsuru olarak stratejik sonuçlar doğurabilecektir.
- Sektörel açıdan bakıldığında, enerji talebi açısından elektrik üretim sektörü en hızlı büyüyen sektör olacaktır. Bu alanda Asya ve Güney Amerika'nın en fazla tüketim artışı gösteren bölgeler olacakları öngörülmektedir.
- Doğal gaza giderek artan talep, özellikle de enerji üretimi dikkate alındığında, yeni jeopolitik gelişmelere ve uluslararası planda yeni bağımlılık ve saflaşmalara yol açabilecektir.
- Önemümüzdeki 20 yılda küresel boyutlu ekonomik bir sapma/dalgalanma olmadığı takdirde, dünya genel enerji talebinde yüzde 50 artış beklenmektedir. Bu artış, halen görece çok yüksek miktarda enerji tüketen sanayileşmiş ülkelerde daha düşük (yüzde 23), başta Asya ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde ise mevcut miktarların iki katı kadar olacaktır.

BÜYÜK TÜKETİCİLERİN HIZLA ARTAN İTHALAT BAĞIMLILIKLARI ve ENERJİ KAYNAKLARININ KONTROLÜ SAVAŞIMI

Enerji kaynaklarının dağılımındaki “coğrafi adaletsizliğin” ötesinde, bu kaynakların dağılımı konusunda da ülkeler ve bölgeler açısından büyük farklılıklar vardır. ABD, bir başına dünya birincil enerji tüketiminin yüzde 23’ünü gerçekleştirirken, dünya nüfusunun dörtte biri demek olan 1,6 milyar insan elektrikten yoksundur. 2,4 milyar insan, ısınmak ve yemek pişirmek için odun, tarımsal atıklar ve tezek gibi kaynaklar kullanmaktadır.

Dünyada tüketilen enerjinin yüzde 23’ünü bir başına tüketen ABD, bu tüketimin yüzde 27’sini ithal kaynaklardan elde etmektedir. Daha da önemlisi, ABD Enerji Bakanlığı tahminlerine göre, enerji tüketiminde ithalata bağımlılık oranı 2025 yılında yüzde 38’e yükselecektir. ABD, dünyada tüketilen ham petrolün de yüzde 25’ini tüketmektedir. Petrol tüketimindeki ithalata bağımlılık oranının 2000 yılındaki yüzde 54’lük seviyesinden 2025 yılında yüzde 70’e yükselmesi beklenmektedir. Petrol ürünlerinde ve doğal gazda da ithalat oranları ciddi boyutlardadır ve hızla artış eğilimindedir.

Bir diğer büyük tüketici olan ve dünyada tüketilen enerjinin %16’sını tüketen AB de, gerek petrolde, gerek doğal gazda büyük oranlarda dışa bağımlıdır. Bu oran da hızla artmaktadır. İç üretimin, 2010 yılından itibaren 2030’a kadar giderek hızlanan bir eğilimle azalacağı öngörülmektedir. AB’nin yerli kaynakları oldukça sınırlıdır¹². Yerli kaynakların üretim maliyetleri de dünya ortalamasının hayli üzerindedir. Genişleme, mevcut durumu iyileştirmeyecek, daha olumsuz kılacaktır. AB’nin doğal gazda giderek artan oranlarda Rusya Federasyonu’na bağlanması, ekonomik ve jeopolitik açıdan sakıncalı bulunmakta ve Avrupa Komisyonu, bağımlılık oranlarının azaltılması için uyarıda bulunmaktadır.

Çin ve Hindistan da dünya enerji tüketiminde, payları çok hızlı artan önemli oyunculardır ve ithalata bağımlılıkları da hızla artmaktadır. Çin’in petrol tüketimi, dünya tüketiminin yüzde 8’ini aşmış durumdadır. Hindistan, dünya petrol tüketiminin yüzde 3,2’sini gerçekleştirmektedir.

¹² Energy: Let us overcome our dependence, European Commission, 2002, ISBN 92-894-1349-2.

ABD’NİN ENERJİ KAYNAKLARINI ve TİCARET YOLLARINI KONTROL İHTİRASI

Her ne kadar rezervlerin bugünden yarına bitmesi beklenmiyorsa da, sonuçta tükenir kaynaklar olan petrol, doğal gaz ve kömür rezervlerini, bu kaynakların taşıma yollarını ve ticaretini kontrol etmeye yönelik savaşım kıyasıya sürmektedir. Bugünün tek süper gücü olan ABD, özellikle 1973-1974 petrol krizinin ardından Orta Doğu rezervlerinin ve bu kaynakların dünya piyasalarına arzındaki en önemli çıkış noktası olan Basra Körfezi’nin kontrolü için, güce dayalı politikalarını uygulamaya koyuldu. Carter Doktrini (23 Ocak 1980), açıkça “Bir dış gücün Körfez’i kontrole kalkışması ve petrol akışının kesintiye uğraması ABD’nin yaşamsal çıkarlarına saldırdır ve askerî güç dahil her yolla engellenecektir.” ifadesini kullanıyordu. Reagan döneminde, Avrupa ve Asya’nın merkezindeki alanı kontrol amacını yansıtan adı ile CENTCOM (Central Command-Merkez Komutanlık) kuruldu (1 Ocak 1983). “Dünya petrol rezervlerinin yüzde 65’ini elinde bulunduran Körfez ülkelerinin, ABD petrol ithalatının yüzde 20’sini, Batı Avrupa ithalatının yüzde 43’ünü, Japonya’nın ithalatının yüzde 68’ini sağladığı” ve “söz konusu petrol akışındaki olası bir kesintinin dünya ekonomisini alt üst edeceği”ne dikkat çeken Pentagon da, bu komutanlığın en önde gelen görevlerinden birinin ABD’nin söz konusu “merkez bölge”deki yaşamsal çıkarlarının çok uzun erimli olduğunu açıkça ifade etmekten¹³ geri durmadı. Birinci Körfez savaşı aynı amaca yönelik yapıldı. Bunu Afganistan’a müdahale ve nihayet Irak’ın işgali izledi. Halen dünyada üretilen petrolün yüzde 46’sı bölgeler arası ticaretin konusu iken, 2030 yılında bu oranın yüzde 63’e çıkması beklenmektedir. Doğal gazda da, hem üretilecek miktar artacak, hem de bunun bölgeler arasında taşınan yüzdesi yüzde 15’ten, 2030’da yüzde 26’ya çıkacaktır. Dolayısıyla, sadece rezervlerin değil, bu kaynakların tüketiciye ulaşmasını sağlayacak olan deniz (tanker) yollarının, ya da boru hatları güzergâhlarının kontrolü özellikle büyük tüketiciler açısından en önemli güç savaşım alanları olacaklardır.

Dünya ispatlanmış petrol rezervlerinin yüzde 10’unu (115 milyar varil) barındıran ve en az 100 milyar varillik ilave potansiyel rezervi olduğu tahmin edilen Irak’ın işgalinin, tek değilse de en önemli nedenlerinden biri, bu zengin ve düşük geliştirme maliyetli rezervlerin kontrolü çabalarıdır. Bush yönetimindeki ABD, dünya imparatorluğuna odaklanan mücadelesinde zengin doğal kaynakların işgal dahil her yolla elde tutulması için “küresel” bir mücadele vermekte ve bu doğrultuda ne Birleşmiş Milletleri, ne de uluslararası hukuk ilkelerini dikkate almaktadır. Sınırlı enerji kaynaklarının kontrolüne yönelik bu kural tanımaz savaşta bir diğer amaç da;

¹³ General J. H. Binford Peay III’ün ABD Kongresi’nde 1997 yılında yaptığı konuşma.

Çin, Hindistan ve AB gibi, gelecekteki olası rakiplerinin, bu kaynaklara erişimini de kendi kontrolüne alabilmektir. Kaynakları kontrol edebilmenin bir diğer yolu, petrol ve gaz rezervleri bakımından zengin ülkelerle 25-30 yıl erimli Üretim Paylaşım Anlaşmaları imzalayarak çok uluslu şirketler aracılığı ile yatırımlarını en kısa sürede, en yüksek kâr oranları ile uluslararası şirketlerin kasasına aktarmaktır. Son yıllarda hızla ve arz-talep kurallarının çok ötesinde, yapay biçimde artan petrol fiyatları, spekülâtör alım-satım şirketlerinin yanı sıra, en çok ulus-ötesi enerji şirketlerinin yararına olmuştur. Dünyanın en büyük petrol şirketlerinin borsadaki hisse değerleri, sadece 2004 yılında 400 milyar Dolardan fazla artmıştır.

ABD, giderek artan enerji kaynakları bağımlılığına paralel olarak Basra Körfezi ile başlattığı “konuşlanma” stratejisini, petrol ve doğal gaz ticaret yollarına uygun biçimde yaymakta; deniz ve hava filoları aracılığı ile ticaret yollarını kontrol altına alırken, rakip güçleri çevrelemek amacı ile de üslerini hızla yaygınlaştırmaktadır. “ABD’nin erişimine kapalı alanlara girişi engelleyen coğrafyalara, çeşitli derinliklerde ve zorla girmek, rejimi değiştirmek, işgal etmek, bu amaçla erişilebilir kılmak için de dünyanın her coğrafi bölgesinde (o bölgeye) uygun olarak biçimlenmiş ordular bulundurma” hedefi, ABD’nin 2001 yılında yayınlanan 4 Yıllık Savunma Raporu’nda açıkça ifade edilmektedir. Irak, Ürdün, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri’nin yanı sıra Afganistan’da, eski Sovyet Cumhuriyetleri’nde çok sayıda üssü olan ABD, bir taraftan da Bulgaristan, Romanya ve Gürcistan’da üsler edinmektedir. Türkiye’yi üs ve liman vermesi konusunda sıkıştıran ABD, Azerbaycan ile de benzer bir süreç yaşamaktadır. Bölgede yaşanan renkli “devrimler”in ardında da ABD’nin imparatorluk yolundaki ihtiraslı kavgasını görmemek mümkün değildir. “1 Mart tezkeresi” olayı ve taleplerinin TBMM’de reddedilmesi, ABD’yi bir anlamda kontrolden çıkarmış ve Türkiye’ye yönelik son derece hasmane bir sürece itmiştir. Türkiye-ABD ilişkilerindeki söz konusu olumsuz gelişmeler, mevcut ABD yönetiminin küresel ve bölgesel çıkarları ve uluslararası hukuku dikkate almaya yanaşmayan politikaları ülkemiz için mevcut sorunların yanında yeni sorunlar oluşturmaya devam edecek gibi görünmektedir. Yalnızca Irak’ın değil, geniş Orta Doğu coğrafyasının yanı sıra, boru hatlarının ve enerji arz güvenliğinin sağlanması bahanesiyle, Kafkasya topraklarının ve Karadeniz’in derin ama sakin sularının da yakın gelecekte fırtınalara gebe olması büyük olasılıktır. Türkiye’nin bilgiye dayalı çok yönlü analizlere her zamankinden fazla gereksinim duyduğu bir dönemde, bu fırtınaları göğüslemeye hazırlıklı olduğunu söylemeyi ne çok isterdik.

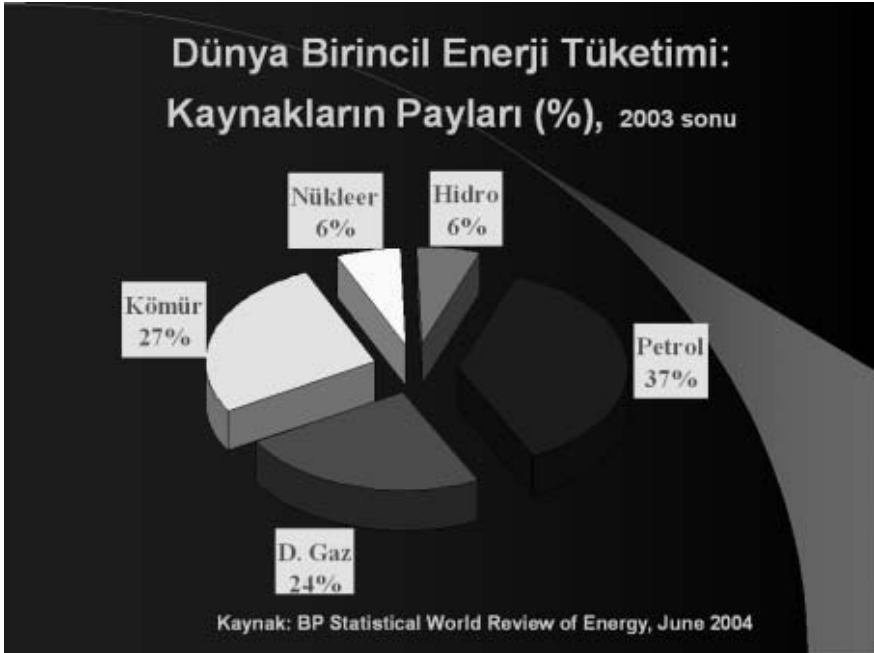
İran Körfezi, bugün olduğu gibi 2020’de de, petrol ve gaz ticareti bakımından dünyanın en önemli ve kilit arz merkezi olacaktır. ABD ve Asya açısından Körfez’in önemi daha da artacak, Avrupa açısından ise mevcut önemi devam edecektir.

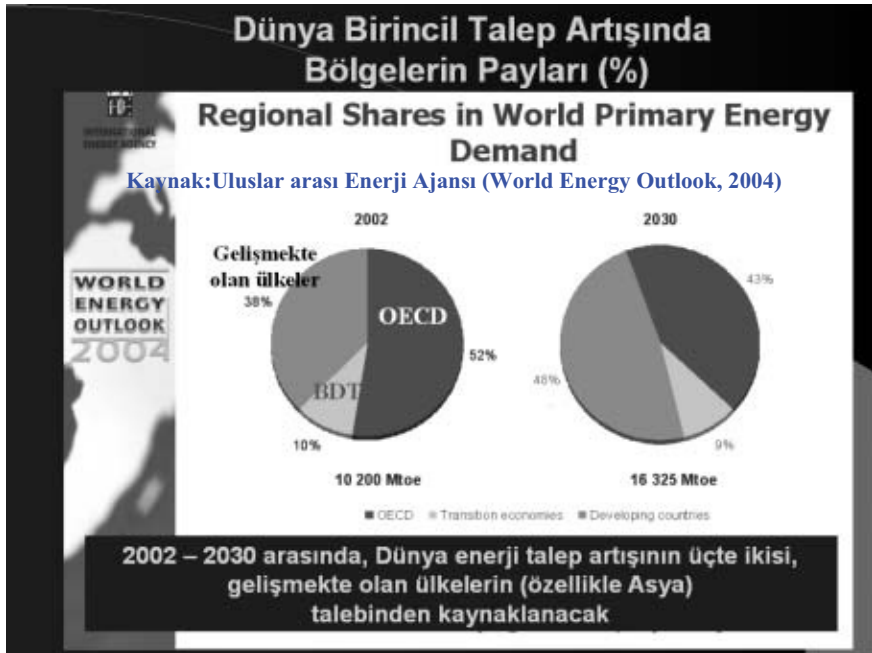
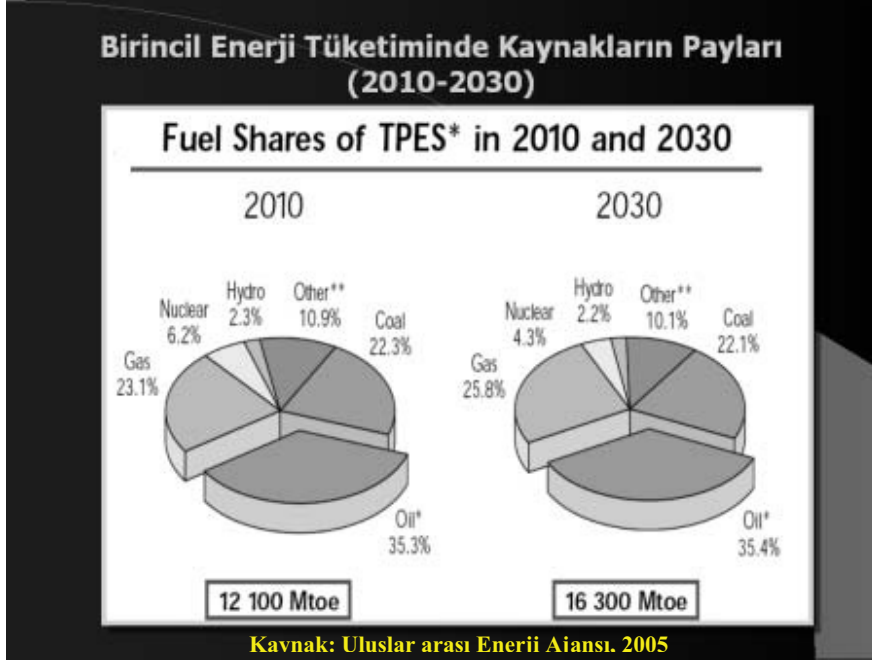
Avrupa'nın ise Rus gazına bağımlılığı artacak ve bu da önemli bir bağımlılık unsuru olarak stratejik sonuçlar doğurabilecektir.

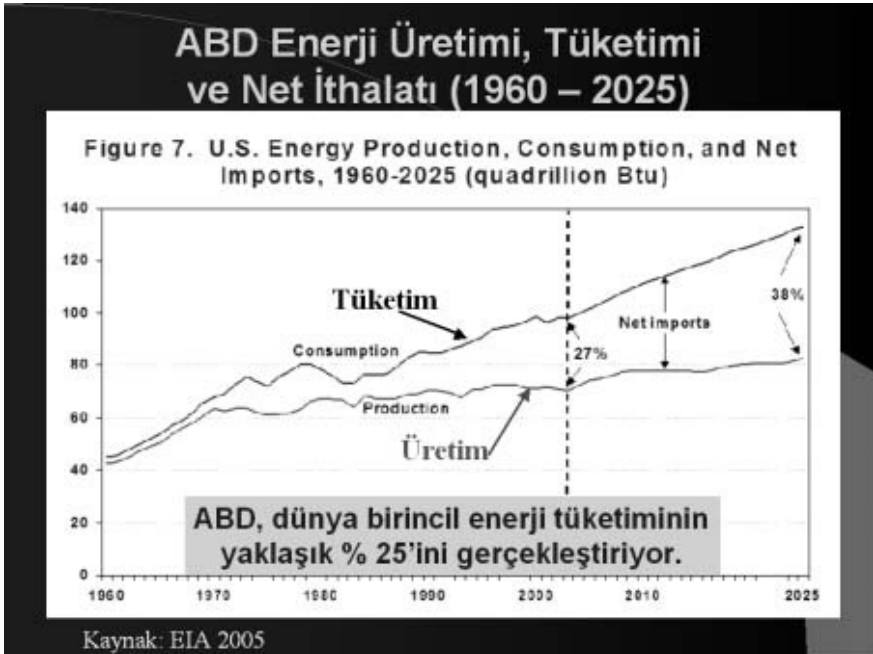
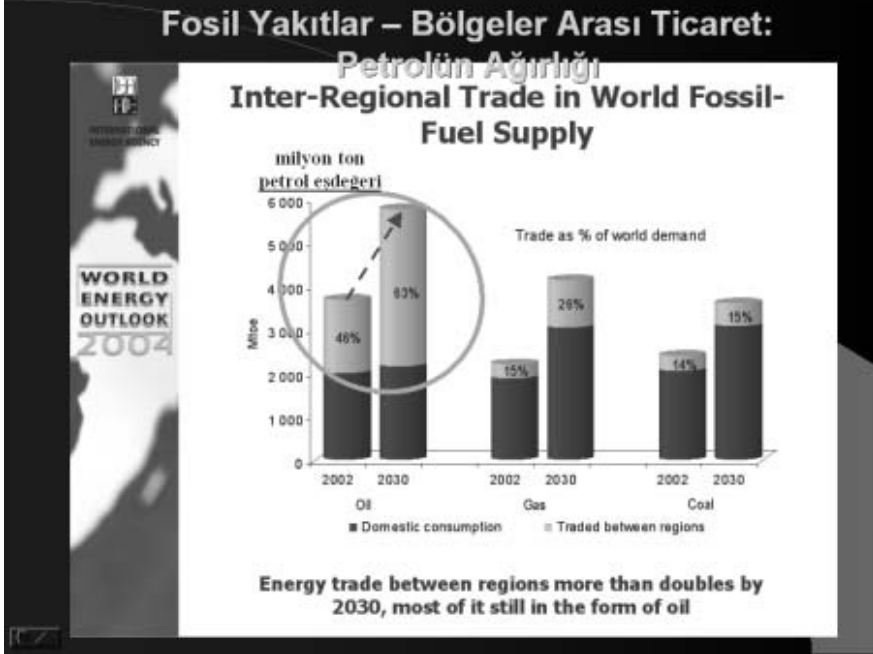
Rezervlerin bugünden yarına bitmesi beklenmiyorsa da, sonuçta tükenir kaynakların taşıma yollarını ve ticaretini kontrol etmeye yönelik savaşım kıyasıya sürmektedir. Carter Doktrini, açıkça “Bir dış gücün Körfez’i kontrole kalkışması ve petrol akışının kesintiye uğraması ABD’nin yaşamsal çıkarlarına saldırıdır ve askerî güç dahil her yolla engellenecektir” ifadesini kullanıyordu.

Önümüzdeki 20 yılda küresel boyutlu ekonomik bir sapma/dalgalanma olmadığı takdirde, dünya genel enerji talebinde yüzde 50 artış beklenmektedir. Bu artış, halen görece çok yüksek miktarda enerji tüketen sanayileşmiş ülkelerde daha düşük, başta Asya ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde ise mevcut miktarların iki katı kadar olacaktır.

Yalnızca Irak’ın değil, geniş Orta Doğu coğrafyasının yanı sıra, boru hatlarının ve enerji arz güvenliğinin sağlanması bahanesiyle, Kafkasya topraklarının ve Karadeniz’in derin ama sakın sularının da yakın gelecekte fırtınalara gebe olması büyük olasılıktır. Türkiye’nin bilgiye dayalı çok yönlü analizlere her zamankinden fazla gereksinim duyduğu bir dönemde, bu fırtınaları göğüslemeye hazırlıklı olduğunu söylemeyi ne çok isterdik.

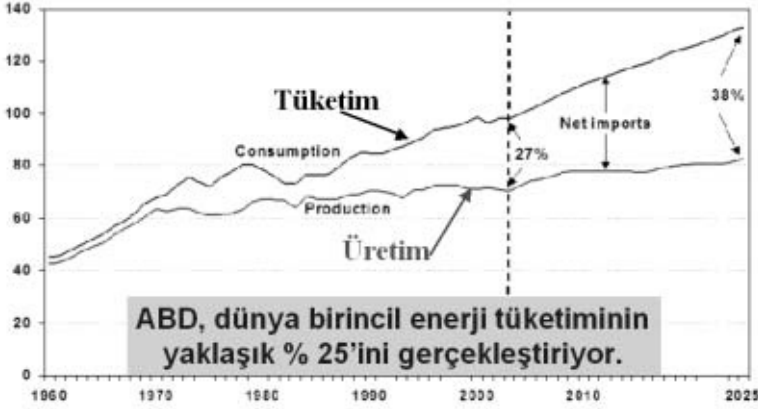

ABD Enerji Üretimi, Tüketimi ve Net İthalatı (1960 – 2025)

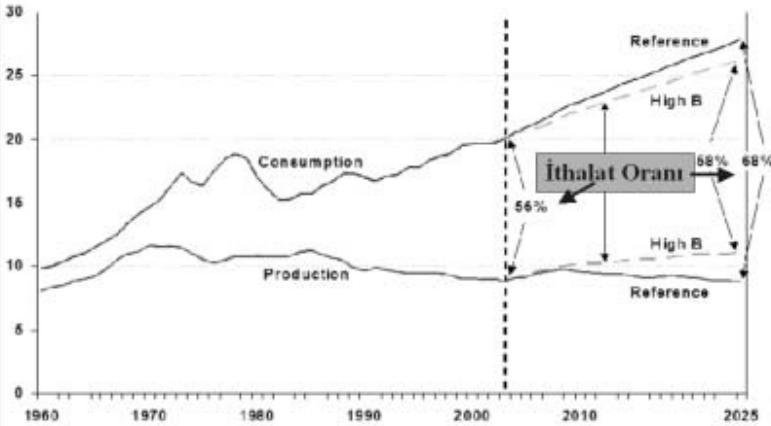
Figure 7. U.S. Energy Production, Consumption, and Net Imports, 1960-2025 (quadrillion Btu)

Kaynak: EIA 2005

ABD Petrol Üretimi, Tüketimi ve Net İthalatı (1960 – 2025) (2 Farklı Fiyat İçin)

Figure 9. Petroleum Supply, Consumption, and Imports, in Two Cases 1970-2025 (million barrels per day)

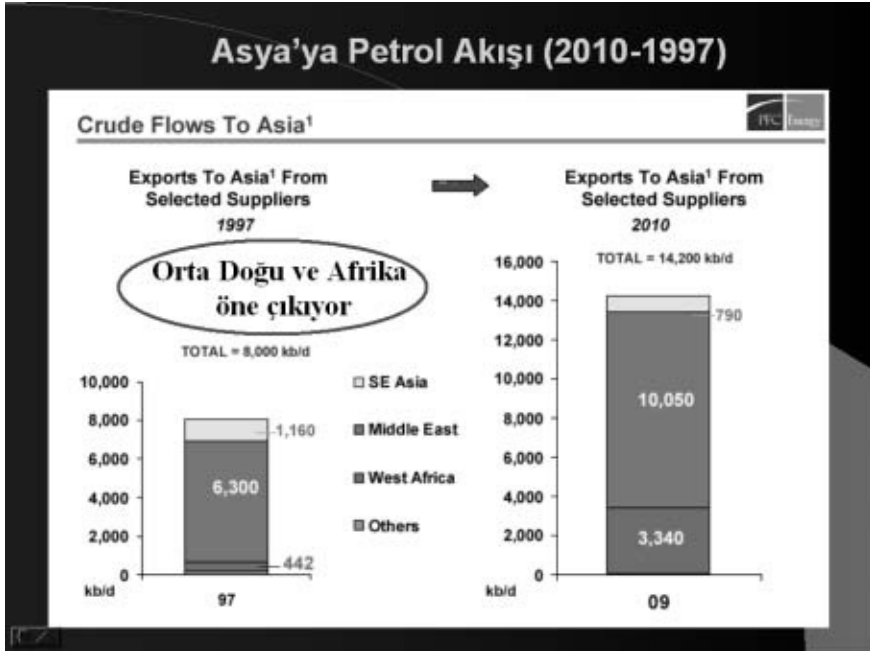

AB ve AB-30 Ülkelerinin İthal Enerji Bağımlılık Tahminleri (%)

	1998	2010	2020	2030
AB-15	49	54	62	71
AB-30	36	42	51	60

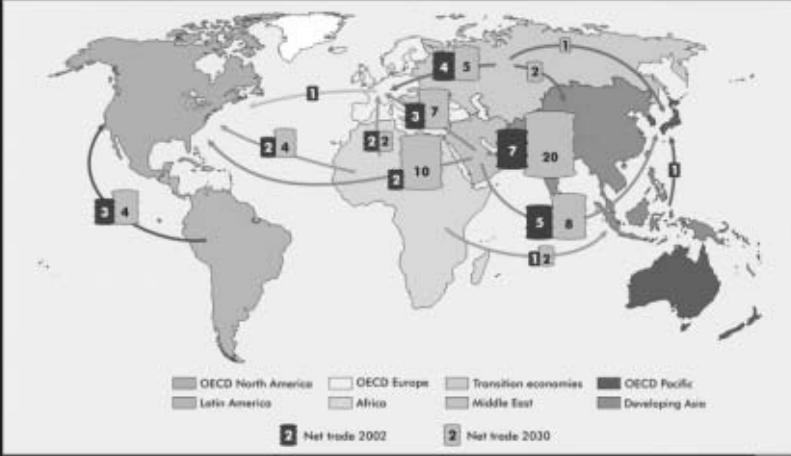
Kaynak: Green Paper, EU

Asya'ya Petrol Akışı (2010-1997)

Kaynak: Petro Finance Company

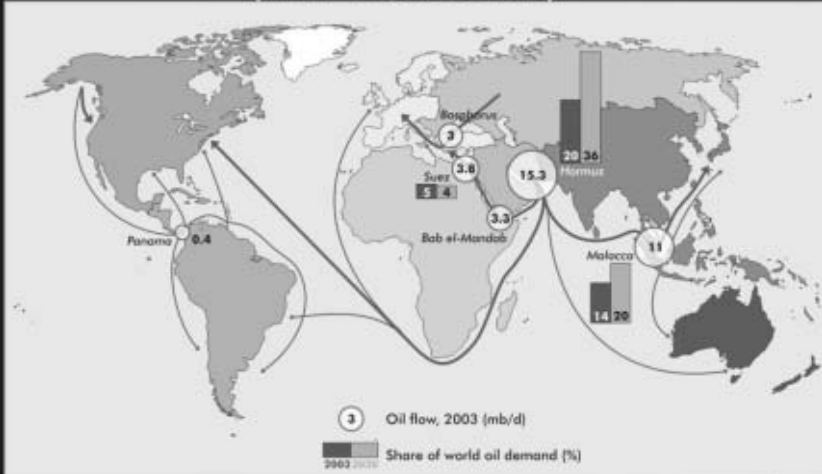
Bölgeler Arası Başlıca Petrol Ticareti Akış Yol ve Miktarları (milyon varil/gün)

Bölgeler arası petrol ticareti, 2030'a kadar yaklaşık 2 kat artarken, ek ihrac kapasitesinin büyük bölümü Orta Doğu'dan gelecek.

Kaynak: Uluslar arası Enerji Ajansı

Petrol Akışı ve Başlıca "Dar Boğazlar" (The "Dire Straits")

Petrol arzında kesilme riski, petrol ticareti ve kilit "darboğazlar" dan (deniz yolu ve boru hatları) akış miktarları arttıkça yükselecektir.

Kaynak:Uluslar arası Enerji Ajansı

Prof. Michael Klare:

“Irak’ın kontrolü, petrolün yakıt olarak değil, *güç* olarak kullanımı içindir.

İran Körfezi’nin kontrolü; Avrupa’nın, Japonya’nın ve Çin’in kontrolü içindir. Böylece, ‘musluk’ bizim elimizin altındadır.”

“Control over the Persian Gulf translates into control over Europe, Japan and China. It is having our hand on the spigot.”

(Thirty Year Itch, Robert Dreyfuss, motherjones.com, March 1, 2003)

Kaynak: Slayt’ın en alt kısmında yazılı !!

Adım Adım Körfezin ve Avrasya’nın Kontrolü...

1. **Rapid Deployment Force** (1980-Carter Doktrini) “Bir dış gücün Körfez’i kontrole kalkışması, ABD’nin yaşamsal çıkarlarına saldırıdır ve askeri güç dahil, her yolla engellenecektir.”
2. **The Central Command** (1980’ler-Reagan) ABD’de yeni ve merkezi bir komutanlık, Körfez’den ve Doğu Afrika’dan Afganistan’a kadar sorumlu. Anti-Sovyet bir ittifak çabası (Türkiye-İsrail-S. Arabistan). Suudilere ve Körfez’e milyarlarca dolarlık silah satışı.
3. **Körfez savaşı** S. Arabistan, ticari ve askeri alanda “kaynak çeşitliliği”ne yöneldi. Körfez Savaşı, durumu eski haline getirdi. Savaş sonrası ABD, Suudilere 10 yılda 43, Körfez’e 16 milyar \$’lık silah sattı. Irak’ta uçuşa kapalı bölgeler oluşturuldu.
4. **Afganistan** Teröre karşı “ucu açık savaş” başladı. 2003 savunma bütçesi 400 mr \$, Bunun 60 mr \$’i Körfez’e. Askeri tesisler Körfez’den, Hint Okyanusu’nda Diego Garcia’ya, Afrika’da Cibuti’ye.. Özbekistan ve Kırgızistan’a.
5. **Irak Project for the New American Century-Neocons.** Perle, Kagan, Wolfowitz, Woolsey, Cheney, Rumsfeld, Lewis Libby, Elliot Abrams, Halilzad. Bunlar Nixon ve Ford’la da vardı.
6. “Yeni Dünya Düzeni”, “Küreselleşme”, “Orta Doğu Barış Prosesi”, “Yol Haritası”, “Büyük Orta Doğu Projesi”, “Daha Geniş Orta Doğu/K. Afrika”... ????

Kaynak: motherjones.com